

Анатолій Самодрін — доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і психології Міжнародного гуманітарно-педагогічного інституту «Бейт-Хана», м. Дніпро, Україна.

Коло наукових інтересів: здійснює науковий пошук шляхів і засобів вирішення актуальних проблем удосконалення соціальної системи на засадах модернізації педагогічної системи регіону. Ним розпочата і продовжується розробка системи профільного навчання для умов біосферного регіону. Його основні праці: «Архітектоніка профільної освіти», «Формування навчально-освітнього простору регіону», «Впровадження системи профільного навчання в умовах регіону», «Концепція комплексного моделювання навчально-освітнього простору регіону засадами профільного навчання (Проект)», «Вступ до профільного навчання», «Профільне навчання в середній школі», «Педагогічна організація регіону: теорія і практика», «Технологія відбору учнів до профілів навчання в умовах про-

фільно-диференційованої школи: формування профілів в 6–11 (12), 5–9 класах гімназії, 8–11 (12) класах ліцею», «Профільно-диференційована школа як педагогічна проблема» (в 2-х ч.), «Навколишнє середовище» та ін.

e-mail: www.samod_54@meta.ua

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-6399-3893>

УДК 167.7 + 373.6

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2020-3-111-119>

СВІТОГЛЯДНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ У СВІТЛІ ДУМОК АКАДЕМІКА В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Розглянуто проблеми досконалості сучасної системи освіти, що прагне досягти межі можливого в трансформації освітнього середовища і відповідати запитам часу, його здатності забезпечувати соціальну свідомість в умовах нинішньої кризи й тих змін, що зумовили посилення діалогу Людини і Природи на засадах технологізації і профілізації загальної середньої освіти. Розкрито особливості системи освіти України з позиції регіональної педагогічної організації, відповідності завданням нашого часу – розширення (переходу) зони особистісної свідомості у сферу готовності до соціального впливу на перебіг земного життя. Розглянуто міждисциплінарну основу наукового супроводу розвитку освіти в регіонах України та наведено авторські теоретичні висновки.

Ключові слова: профільне навчання; навчально-освітній простір; діяльність; система освіти; регіон; особистість; учіння.

Постановка проблеми. Людина ХХІ ст. з її правильно вихованим розумом прискорено стає активним творцем світу, а всі люди планети в ідеалі – це світи, об'єднані освітою за посередництва Бога – Слова. Проблема школи – віднайти правило виховання для людини нашого часу.

Нині до явищ життя можна підходити із задатком успіху тільки емпірично, не рахуючись із гіпотезами, тільки такий підхід відкриває нові риси, новий принцип або аксіому в науку (В.І. Вернадський. Із щоденників, травень 1921 р.). Нині ми доходимо до того місця в розвитку нашого знання, де вже побував геній Володимира Івановича Вернадського і залишив нам всепроникаючі знаки руху свого великого розуму: життя повсюдне і є неперервним у часі,

мінеральний світ є похідним від життя; геологічна роль людини і людства – перехід біосфери в ноосферу і вибухоподібне поширення наукової свідомості; організація науки є ноосферним явищем, забезпеченим освітою.

Ця робота, написана на честь 157-ї річниці від дня народження академіка В.І. Вернадського (12.03.1863–06.01.1945), становить емпіричне узагальнення щодо проблем нашого часу і є, сподіваємося, складеною гіпотезою з накресленими світоглядними орієнтирами розвитку сучасної освіти.

Мета статті – удосконалення освітніх механізмів формування особистісного потенціалу українця для успішності ефективних зрушень системи освіти в напрямі подальшого становлення і розвитку демократичного суспільства доби ноосфери.

У роботі **аналізувалися світоглядні позиції** мислителів і вчених, зокрема думки: Ф. Бекона, В. І. Вернадського, Л. М. Гумільова, Ю. М. Лотмана, П. Тейяр де Шардена, Ф. В. Й. Шеллінга, О. О. Ухтомського та ін. [1–10].

Виклад основного матеріалу. Час, у який нам доводиться існувати, наукою про життя має бути однозначно встановлений в усіх смислах як *ноосфера*. Час є самим життям, якщо не брати до уваги його зміст. Майже без змін цей вираз може бути застосований до наукової реальності, – говорить В. І. Вернадський [3].

Ноосфера [2], ця безтілесна організація думки в умовах слабкості зв'язків фундаментальної і прикладної науки, ще ховається від освітян в затінках ідеї життя, у світоглядних парадоксах, зневірі й набутій культурою життя соціальної інерції – здобутій людиною філософії, релігії, окремишній науці в супроводі ідолів Ф. Бекона і архетипів К. Г. Юнга. Наука як універсальна мова історії людини, суспільства і біосфери постала головною ідеєю нашого часу – спрямованістю людського розуму до *ноосферного синтезу*. Передчуття людиною мислячою ймовірності небачених до цього ускладнень щодо керованості розвитку планети (демографічний перехід, культурно-цивілізаційна трансформація, екологічна криза) спричиняє неймовірно стрімкий розвиток науки в напрямі міжкультурної комунікації, пов'язаний із завданням суспільства і педагогіки виховувати *людину істинну* – тобто синхронну щодо нашого життєвого періоду, *хронотоп* (термін О. О. Ухтомського) якої повинен мати вищий ступінь звільнення внутрішньої енергії для *ефективнішої участі в геологічних процесах*, ніж було до цього, – *ноосферний*.

У свою чергу, порушені людиною геологічні порядки на противагу дії *homo sapiens* ще активніше впливають як навігатор на розвиток ойкумени, а порушені зв'язки в ній *все глибше відчуває і проявляє* цей сучасний *хронотоп* людини, що діє як *освіта дорослих: учінням кожного на благо всіх* (за В. І. Вернадським: «*учащийся народ*» – рос.).

У 1931 р. Володимир Іванович пише: ми переживаємо не кризу, яка хвилює слабкі душі, а найвеличніший перелом наукової думки людства, що відбувається лише раз на тисячоліття, переживаємо наукові досягнення, яких не бачив ряд поколінь наших предків [3].

Сьогодні треба лишень зуміти зрозуміти «для ноосферного важеля науки правильну опору» – освічену особистість.

Час ноосфери є здатністю соборної особистості, здобути системою освіти ресурсом – звільненою наукою мислительною енергією Розуму – вміти пілотувати біосферу в умовах вимкненого «автопілоту природи». Для цього слід розум навчити діяти логічно в душі Часу – супроводжувати розвиток поселеннєвої лакуни і власний як *суб'єкт-суб'єктність*.

Освітологія – логіка освіти, спираючись на міждисциплінарну науку *синергетику*, засадами фундаментальної науки ліквідує плутанину між смислами щодо встановлення сутності порядків структури ноосфери, вивисуючи людський дух пізнанням законів про природу, людину як одвічного «вчителя-учня», а школу як майстерню з пізнання суспільних *законів життя – законів розвитку*.

Ноосферним світлом має запалати маяк – Національна академія наук України, закладена В. І. Вернадським, в якій наука, що діє з благословення його генія, має ставати

відзнакою точок зростання освіти й організатором нашого часу, рушійною силою смислів ноосферної доби у змісті освіти, інтегратором академічних зусиль на шляху цефалізації біосфери, очільником локальних ростків ноосфери в складі етнокультурних кластерів станом освіти регіонів біосфери України на засадах «свободи думки» особистості.

У листі В. І. Вернадського своєму старшому колезі й другу професору І. І. Петрункевичу від 02.11.1923 написано: явища життя взагалі, а культурного людства зокрема пов'язані зі збільшенням звільненої, здатної до виконання роботи світлової енергії, чого ми не помічаємо в жодному іншому природному явищі, окрім можливо радіоактивності або ж ще не доведених космічних процесів в зорях і, можливо, неіснуючому світовому ефірі [10]. Творча особистість і її стале продукування з метою поліпшення ефективності сучасної людини у складі українського суспільства – стратегічний ресурс освіти України.

На наше переконання, творчість зрощує «світовий хронотоп» як людину ноосфери ізоморфно в *регіонах біосфери* як у клітинах, де ситуативно виникла умова *бієктивного* (повного) зчитування інформації «соціальним сканером» за участю освіти з образів лакун ойкумени, на відміну від ін'єктивного зчитування (часткового). Повнота і цілісність сприйнятого індивідами формують гуманітарну цілісність ноосферної соборної особистості – напрям цефалізації.

Регіон розуміємо як відносно замкнуте територіальне недержавне соціально-виробниче утворення, яке характеризується відносною самодостатністю й здатністю до самовідтворення соціально-виробничих функцій і відповідної інфраструктури, вбудоване у функціональну структуру космобіотизованого геопростору; територія адміністративної області, краю, група адміністративних районів або окремих районів, що містить у своєму центрі мегаполіс (місто або систему міст), густина населення спадає від центру до периферії.

Але чи належно рухається Україна шляхом Розуму, характерною ознакою якого є процеси пришвидшеного перетворення надбань фундаментальної науки та інноваційних інтелектуальних технологій на вирішальний фактор еволюції за допомогою освіти? Все залежить від системи «*Вчитель*», від потенціалу педагогічної майстерності супроводжувати Час – здатності до організації творчої розумової взаємодії «вчитель – учень – соціум – екосистема» в умовах неперервного прискореного «перенацілення освіти». Систему «Вчитель» мусить зростити фундаментальна наука *a priori*. На щастя, маркер її в Україні є – *Володимир Іванович Вернадський*.

З часів Ф. Бекона (1561–1626) [1] – творця *індуктивного методу пізнання* – і до середини ХХ ст. всебічно поглиблювалась палітра пізаного й об'єктивно посилювалася людина-суб'єкт через пізнаний об'єкт, при цьому зазнавала змін її душа – мисляча субстанція, що помітила *час як протяжність* (відносну зміну) *простору* і наважилася як емпіричне узагальнення відображати динамічний Всесвіт і через його велич як суб'єкт-суб'єкт потрапила у свій внутрішній світ – велич геному. На основі взаємодії Світу і світу людини була здобута *пасіонарна особистість*, що зуміла утворити прорив думки і, по суті, світоглядно ввімкнути *прискорення часу – творчу еволюцію в складі народної маси*, що ми нині помічаємо як реальність, це – геній В. І. Вернадського, *царство ідей якого – на часі*.

Орієнтація наук на світоглядні орієнтири В. І. Вернадського – з одного боку, та на його *постать* як велику особистість – з іншого, становить нагальну проблему для сучасної науки й насамперед – для сучасної педагогічної науки і педагогічної психології, які педалюють розум у царині Життя. Постать Вернадського великою мірою стає «світоглядним курсором» з пізнання людини ноосферної доби та її культури, особливо *актуалізується для України, яка саму себе творить*.

Для становлення ноосфери характерне зростання густини часу в умовах побудови *демократії з опорою на освічену людину*, а за сучасними мірками – космічну особистість, *що вміщує протяжність прискореного часу – творчість мас*. У взаємодії антропоцентризму й антропокосмізму на перетині індивідуально-соціального і соціально-індивідуального

вибудовується *пояс ноосферної демократії* як соціальна клітина планети. *Основа ноосферної демократії* – самоорганізація, персоніфікована творча еволюція, що передбачає проєктне мислення в напрямі соціальної цілісності як системи колективів.

Становий світоглядний орієнтир освіти України – *розвиток демократії у поєднанні із завданням зростання середньої тривалості життя в країні до 75 і більше років*.

Демократія як прояв часу в людині й суспільстві з допомогою освіти стане актуальною для України повною мірою, коли в національній ідеї діятиме культура буття всепланетного людства, коли вона забезпечуватиме громадян умовою панування творчих сил усіх поколінь народу, сконцентрованих національною свідомістю діяти культурно та цілеспрямовано, шляхом наукового вивчення свого минулого і сьогодення в інтересах майбутнього.

Стрижем ноосферної демократії є демократичний екологічний імператив, що передбачає світоглядне підпорядкування народовладдя екологічному мисленню як гуманістичній категорії – полікультурі етносів.

На нашу думку, *віку межах 75 років* (для нашого часу) окремого середньостатистичного розвиненого індивіду становить *пік розвитку особистісного потенціалу* або *пік індивідуальної ноосфери* (наші узагальнення 2006 р. [6]). Поважний, або третій, вік має бути розглянутий у складі освіти дорослих по-особливу. Він, наповнений якісною сучасною освітою, відображає стан цефалізації соборного *хронотопу*, символізує долю народу як протяжність смисло-образу освіти від символу до знаку, перетворюючи *індивідуальну семіосферу в ноосферну релігію, що як джерело вторинних освітніх хвиль інтегрує інтелект до стану ноосферної культури на планеті*, водночас використовуючи досягнення фундаментальної науки. Помічено, що наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. у складі біосфери за рівнем індексу людського розвитку (ІЛР) стали прискорено зростати *«локальні ноосфери» світу – території, де середня тривалість життя 75 і більше років*. Тривалість життя зростає і в Україні, але все ще лишається найнижчою в Європі – у межах 70 років.

З аналізу геосфери помітно, що *точки зростання ноосфери* у біосфері утворюють *етнокультурні кластери*, що задають стрибок якості, – перехід регіонального людства до самоврядності біосферних регіонів-клітин як рух екосистеми від *антропотизації до антропологізації території*. У місцях культурних розривів – усе навпаки: відбувається рух до біосферної федералізації і автономізації громад.

Своєрідний етнокультурний «поліпотентний» кластер ноосфери планети у 2019 р. (топ-20 країн світу, де тривалість життя в середньому становить близько 75 років для чоловічого і жіночого населення разом) формують: Японія, Сінгапур, Швейцарія, Іспанія, Андорра, Австралія, Франція, Італія, Ісландія, Ізраїль, Люксембург, Норвегія, Швеція, Канада, Фінляндія, Нідерланди, Австрія, Нова Зеландія, Мальта, Англія (з Вікіпедії). Названі країни конституційно дотримуються *демократичного стилю управління*, досить заможні, з високим рівнем культурного розвитку на засадах науки, освіти і свободи віросповідання.

Отже, *критерієм становлення етнокультурного ноосферного синтезу* назвемо досяжність певної середньостатистичної для етнокультурного кластера тривалості життя – на часі близько 75 років в середньому для чоловічого і жіночого населення разом у демократичний спосіб життя.

Нова або «ноосферна освітня парадигма», що покликана об'єднати в «єдине» українське населення, ще не виробила *традицію ноосферної демократії регіонів як проєкту культуру через відсутність методу* – встановлення *механізмів прямої демократії* (є завданням для сучасної освіти).

В Україні, на наше переконання, у свідомості народу виникли: *інтермісія, пауза, певна байдужість*, викликані насамперед зміною орієнтирів розвитку, відносно яких запізнюється освіта.

Особливою проблемою для ноосферної освіти стає соціальний інститут *сім'я*, в яку людину вводиться не лише звичай, який «обслуговує» основний інстинкт щодо збереження

й відтворення роду чи родова традиція, а й стан творчої еволюції особистості, яка наведе нові «ноосферні порядки» в *душевному середовищі поселеннєвої культури* в цілому і сімейні зокрема – неодмінно в демократичний спосіб зміниться історично набутий кодекс норм і правил усередині соціуму для його збереження та подальшої гармонізації.

Українські *філософія, наука, освіта, релігія* разом поки що не домовилися інтегрувати власні субкультури в ноосферну культуру як потенціал посилення процесу цефалізації з утворенням ноосферної демократії. А це обумовлює завдання НАН України разом із НАПН України *ставати ініціаторами такого синтезу ради єдності нації за етнокультурним принципом (на доповнення до політичного)*.

Альтернативою глобалізації з утворенням монокультури світу (термін В. І. Вернадського) стає біосферна регіоналізація етнокультурного розвитку в складі полікультурної міжрегіональної кооперації освіти і праці – відбувається частково як етнокультурна кластеризація з утворенням об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Попереду – формування територіальних округів або краще – земель... Проте *регіональний компонент змісту освіти* в Україні запізнюється в розробленні та втіленні. А він би зміг зняти напруженість *на межі* – на кшталт Донбасу, Закарпаття, Криму тощо. Це положення має змушувати *творця нового підручника для школяра* вступити в предметний діалог насамперед із фундаментальною наукою, з випередженням щодо застосування тексту на 25–30 років, з одночасним розробленням інструкції щодо застосування дидактичних одиниць у складі педагогічної освіти. Освіта без правильної мети, зосередженої в її змісті, – історична спійманка, що виробляє цивілізованість замість цивілізації, прокладаючи шлях до *некросфери* (термін В. П. Казначєєва), до спустошення *поселеннєвої культури*.

Людина створила культуру як «другу природу» або «символічний всесвіт» [5; 8] – і в такому вигляді світ культури з'являється перед учнем як наслідок, а не як причина. А слід культурний доробок помічати, відштовхуючись від *причин*, які змусили до його створення або виникнення – так мають починатися всі *шкільні предмети*. Поняття, смисли, артефакти і культури, що їх об'єднують, є продуктом діяльності людської особистості в складі Живого речовини Вернадського – *вихідний принцип відбору змісту освіти для побудови педагогічної свідомості*. Пред'явлення знання, як і його сприйняття в ідеалі під час побудови гуманітарних предметів, здебільшого для сучасної школи поки що поставлене з ніг на голову – ключова проблема лінгводидактики.

Освіта для підростаючого покоління має будуватися *предметно*, а головний метод пізнання – становити *проблемне навчання*; освіта для дорослих формується *за проблемами*, а головний метод пізнання – *предметне бачення*: конкретне, критичне, системне, синергія, проєкт, ефект.

Гуманітарна освіта у складі освітніх профілів має ставати в ідеалі ноосферною, що супроводжує розвиток синхронно, діахронно, як стан трофізму, на засадах принципу доповнюваності. На рівні смислового аналізу неможливо не помічати корінь *vita*, що належить поняттям «освіта» (ось-життя) і «розвиток», де *виток* походить від «*vita*-життя». Освіта опирається на розвиток, формує культуру як життєвий досвід умовами ін'єктивного (часткового під час антропотизації) або бієктивного (квазіповного за антропологізацією) зчитування об'єкта. Процес розвитку підпорядкований алгоритму: зародження – зростання – розвиток – розквіт – згасання – смерть. Це основний *ізоморфізм*, що відображає складність феномену життя на всіх його етапах. Спорадичність цілеутворення й проєктності педагогічної дії, як правило, виникає через недоусвідомлення феномену розвитку, що, у свою чергу, призводить до *репресивної педагогіки*, значною мірою наділяє культуру життя порожніми судженнями як парадоксами – внутрішніми опорами й забирає людську енергію в процесі розвитку народу, перетворюючи його в народну масу.

Реальним критерієм успіху педагога ХХІ ст. стає не лише урок, його предмет, авторитет професіонала (категорія, звання, науковий ступінь тощо), а й наше життя, виміряне

індексом людського розвитку – ІЛР (поєднує три показники: валовий внутрішній продукт (ВВП) на одну особу, рівень грамотності й тривалість життя) в умовах регіону біосфери – може вживатися як показник ефективності педагогічної дії на переході до ноосферної педагогіки. Україна у 2019 р. посіла 133-тє місце в міжнародному рейтингу «щасливих» країн зі 156 держав, які традиційно досліджує група науковців на замовлення ООН. Крім того, в Україні існує найбільша в Європі різниця в тривалості життя чоловіків і жінок – жінки живуть у середньому 77 років, чоловіки – 67, а це на 12–15 років менше, ніж у країнах Західної Європи. *Піднятися до рівня добробуту Швейцарії* – чому б не зробити національною ідеєю і метою освіти? І піднесення це відбудеться обов'язково, якщо розпочати його проектно, з демократизації школи як осередку громадянського суспільства, з виховання вчителя-громадянина як рушійної сили ноосферної доби – *синтезатора віри і науки*.

Наука як об'єктивна реальність, що збуджується освітою і діє як дороговказ формування ноосфери у біосфері, насамперед має посприяти педагогічній освіті діяти евристично в контексті часу. І розпочати цей рух слід із поняття *розвиток* на засадах думок як емпіричного узагальнення академіка В. І. Вернадського для утворення робочих гіпотез розвитку педагогічної свідомості.

Уточнимо: освіта часу ноосфери – *ноосферна освіта*.

Профільна освіта – той канал ноосферної освіти, що окреслює шлях еволюції Розуму на тлі Космосу, носія якого позначаємо терміном «людина істинна». Профільна освіта знаходить «свою» науку і тим самим оптимізує функціоналізм здобутим потенціалом енергії творення для супроводу індивіду його духовним шляхом у складі людства, а отже, уточнює еволюційні процеси в нетрях ойкумени – у біосфері вибудовує наукову свідомість, наділяючи життя антиентропійними проектами.

Людина нашого часу – «часу самоперенацілення» – найголовніша проблема ноосфери.

З огляду на те, що філогенез переходить в онтогенез не випадково, а за певного масиву видових зовнішніх умов, маємо справу з доволі розбалансованим освітнім процесом в Україні, який на початку ХХІ ст. має тенденцію до ще більшого розбалансування, веде пошук моделі внутрішнього переструктурування як нової самоорганізації. Таким чином, говорячи мовою синергетики, залишається генерувати управлінське рішення як самоорганізацію для всіх елементів педагогічної системи – внутрішньосистемний рух до мети: змоделювати навчально-освітній простір і забезпечити його реаліями – «зрозуміти зрозуміле» на глибшому рівні, цілісно (привести процес навчання до законів про інформаційні системи).

Навчально-освітній простір у синергетиці – це диференційована квантова (перебуває в певному стані), така, що саморегулюється, відкрита макросистема, підпорядкована законам розвитку матеріального світу (у всьому його прояві), де поширюється педагогічна енергія для гармонійної побудови системою освіти його образу – системи зв'язків між особистістю й Універсумом як об'єктивною реальністю в просторі і часі. Стан цієї системи будемо розуміти як сукупність відносин між незалежними параметрами, які характеризують цю систему в певний момент часу. Сукупність станів цієї системи сформує простір станів. Рух навчально-освітнього простору від одного стану до іншого (нового) стану є певною траєкторією руху (складним атрактором) у просторі станів (стану освіти й стану навчання).

Перехід системи з одного стану в інший може відбуватися двома шляхами: 1) випадково – коли до такого руху неможливо застосувати поняття «ціль»; 2) спрямовано – цільовий рух.

У другому випадку – цільовий рух детермінується ззовні або станом внутрішнього середовища системи (для нашого випадку станом учіння). Але нав'язати складно побудованій системі свою структуру неможливо. Залишається тільки одне: вивчити закони, за якими діють ці системи, і створювати управлінські впливи, близькі за поведінкою до поведінки системи. Таким чином, навчально-освітній простір своєю внутрішньою ланкою має простір учіння, зовнішньою – простір навчання. Освіта постає при цьому станом свідомості – вимірником

інформації, станом накопиченості й упорядкованості інформації внутрішньої системи (учіння) і станом зв'язку із загальною мережею інформації (сучасність).

Для управління навчально-освітнім простором необхідно мати теорію, на основі якої виконуються операції планування й прогнозування багатовимірності життя. З розвитком особистості «розвивається» і її персональний навчально-освітній простір, що є збалансованою часткою між навчально-освітнім простором соціуму і навчально-освітнім простором конкретного регіону. Тож особистісний розвиток людини відбувається як перетин глобальної мережі інформації (навчально-освітній простір соціуму) з регіональною (навчально-освітнім простором регіону), навчально-освітнім простором регіону та її індивідуальним простором.

Профільна освіта для людини є тим станом, коли особистість знаходить саму себе і живе в ньому своїм учінням, оперуючи ціннісно-смысловими квантами мислительної енергії конкретної людини як космічної істоти, дозволяє культурну пасональність.

Відомий принцип А. ле Шателє гласить: зовнішні впливи, що виводять систему з термодинамічної рівноваги, викликають в ній процеси, які намагаються послабити результати цих впливів, або – система, виведена з рівноваги, прагне повернутися до неї. Ми додамо: діючи сортаментно, профільно і водночас кооперативно [7, с. 705].

Упорядкувавши людину за сортом дії, у соціальній кооперації утворюватиметься «критична величина потенційної дії» (квазінеперервний процес) – напруження думки і, як наслідок, – вибух творчості як потік спорідненої праці – інноваційної діяльності. Цей процес забезпечується системою освіти через систему перспективних ліній у вихованні й розвитку окремого індивіда та людського соціуму. Смыслом життя сучасної Людини є її адаптація до Космосу через ідентифікацію особистісного в соціальному з утворенням синтезу громадянського і професійного світогляду в умовах всезростаючої і дедалі більше очолюваної Розумом ойкумени.

Народи – це не мовні, не політичні й не зоологічні єдності, але *єдності душевні – освітою належать часу*. Народи в рамках стилю певної культури – нації. В основі нації перебуває ідея (О. Шпенглер [9]). Без усвідомлення своєї історії як ідеї власного буття Україна не відбудеться як культурна нація, початки цього усвідомлення – наша земля, рідний край, регіон...

Висновки та перспективи подальших досліджень. Щодо української нації, то у неї є не тільки локальний географічний вимір (перетин фізичної й економічної географії) – Україна як країна і держава, але і глобальний, і космічний – її тіло, душа і дух. Точка перетину їх – свідома, *мисляча людина*. Щоб ставати нацією, етнос має *засвоїти людяність як світогляд*, а та пробудить його культуру і *душевні старання*. До *ноосферного гуманізму України покладено такі ключові ідеї*:

- проєктування майбутнього у складі триєдиної освітньої *мети-ідеалу* «соціальна держава – громадянське суспільство – екологічне мислення» має розпочинатися в умовах *системи освіти регіону* як суто природної території, де діють державний, регіональний і шкільний компоненти змісту освіти (академічна та прикладна складові);
- система освіти України повинна керуватися рамковим законом про освіту й регіональним освітнім доробком – регіональними освітніми конституціями, а шкільний компонент змісту освіти розробляється на засадах нормативних документів освітнього закладу, створеного й координованого громадою в інтересах розвитку конкретної особистості;
- шлях освіти розпочинається як психолого-педагогічна проблема в нетрях особистості, здійснюється як поліморфізм інтересів (аморфні – широкі – стрижневі) у напрямі можливостей їх реалізації в суспільній праці як профільність;
- початки пізнання зрощуються правильним зануренням особистості в природу, в життя – умовами екологічної стежини регіону з точками споглядання і вивчення довкілля з можливістю порівняння з ідеалом (мають тенденцію до поглиблення навчального матеріалу, реалізують декомпозицію проблеми вдосконалення якості життя на засадах наукового вивіщення методу);

- освітянське середовище розвивається за демократичним принципом, де діє дух законів, збалансованість усіх гілок влади на всіх рівнях організації, повага до особистості;
- ноосферна профільна освіта реалізує синтез природного та історичного процесу, враховує темпи формування глобальних демократичних суспільних відносин як синтез праці, розуму і наукової думки споріднено релігійному контексту в інтересах цивілізації;
- свідомість – результат еволюції, її витoki мають геологічне походження, особистісне втілення й колективне застосування: безпосереднє, опосередковане. Світ людини великою мірою розпочинається в ній самій, конструюється нею і «поселяється» в ній же на завершальному етапі, тому і про профіль навчання передусім слід говорити як про протяжність, якою рухається енергія життя;
- необхідним є нове умотивування людського життя як безсмертя особистості в складі космосу, адже пізнання можливого, усвідомлення необхідного, наукове обґрунтування усвідомленого – одна спільна ідея людей планети Земля;
- освіта, озброєна **освітологією** – найефективніший засіб, з допомогою якого людина стає Людиною, найкоротша дорога до цивілізації.

Використані джерела

- [1] Ф. Бэкон, *Сочинения*; соч. [в 2 т.; испр. и доп.]; Сост., общ. ред. и вступ. статья А. Л. Субботина (Пер. Н. А. Федорова). Москва, Россия : Мысль, 1977. Т.1. 567 с. Т. 2 575 с.
- [2] В. И. Вернадский, *Научная мысль как планетное явление*, А.Л. Яншин, Отв. ред. Москва, Россия: Наука, 1991.
- [3] В. И. Вернадский, «Проблема времени в современной науке», *Известия Академии наук СССР. VII серия. Отделение математических и естественных наук*, № 4, с. 511–541, 1932.
- [4] Л. Н. Гумилев, *Этногенез и биосфера земли*. Москва, Россия : Айрис-пресс, 2006.
- [5] Ю. М. Лотман, *Статьи по семиотике культуры и искусства*, Предисловие С. М. Даниэля, Р. Г. Григорьева, Сост. Санкт-Петербург, Россия : Академический проект, 2002.
- [6] А. П. Самодрин, *Формування навчально-освітнього простору регіону* : [монографія]. Кременчук, Україна : ПП Щербатих, 2006.
- [7] *Советский энциклопедический словарь*, А. М. Прохоров, Ред. Москва, Россия: Сов. энциклопедия, 1984.
- [8] Ф.И.Й. Шеллинг, *Сочинения*: в 2-х т. Москва, Россия: Мысль, 1987.
- [9] О. Шпенглер, *Закат Европы*. Москва, Россия: Наука, 1993.
- [10] «Я верю в силу свободной мысли... : письма В.И. Вернадского И.И. Петрункевичу; вступ. слово акад. В. С. Соколова», *Новый мир*, №12, с. 204–221, 1989.

References

- [1] F. Bekon, *Sochineniya*; soch. [v 2 t.; ispr. i dop.]; Sost., obshch. red. i vstup. stat'ya A. L. Subbotina (Per. N. A. Fedorova). Moskva, Rossiya : Mysl', 1977. T.1. 567 s. T. 2 575 s.
- [2] V. I. Vernadskiy, *Nauchnaya mysl' kak planetnoye yavleniye*, A.L. Yanshin, Отв. red. Moskva, Rossiya: Nauka, 1991
- [3] V. I. Vernadskiy, «Problema vremeni v sovremennoy nauke», *Izvestiya Akademii nauk SSSR. VII seriya. Otdeleniye matematicheskikh i yestestvennykh nauk*, № 4, s. 511–541, 1932.
- [4] L. N. Gumilev, *Etnogenez i biosfera zemli*. Moskva, Rossiya : Ayris-press, 2006.
- [5] Yu. M. Lotman, *Stat'i po semiotike kul'tury i iskusstva*, Predisloviye S. M. Danielya, R. G. Grigor'yeva, Sost. Sankt-Peterburg, Rossiya : Akademicheskij proyekt, 2002.
- [6] A. P. Samodryn, *Formuvannia navchalno-osvitnoho prostoru rehionu* : [monohrafiia]. Kremenchuk, Ukraina : PP Shcherbatykh, 2006.
- [7] *Sovetskij entsiklopedicheskij slovar'*, A. M. Prokhorov, Red. Moskva, Rossiya: Sov. entsiklopediya, 1984.
- [8] F.Y.I. Shellynh, *Sochyneniya*: v 2-kh t. Moskva, Rossiya: Mysl', 1987.
- [9] O. Shpengler, *Zakat Yevropy*. Moskva, Rossiya: Nauka, 1993.
- [10] «Ya veruy v silu svobodnoy mysli... : pis'ma V. I. Vernadskogo I. I. Petrunkevichu; vstup. slovo akad. V.S. Sokolova», *Novyy mir*, №12, s. 204–221, 1989.

Анатолій Самодрин, доктор педагогічних наук, проректор по науке, професор кафедри педагогіки та психології Міжнародного гуманітарно-педагогічного інституту «Бейт-Хана», г. Дніпро, Україна.

МИРОВОЗРЕНЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ В СВЕТЕ МЫСЛЕЙ АКАДЕМИКА В. И. ВЕРНАДСКОГО

Рассмотрены проблемы совершенства современной системы образования, которое стремится достичь границы возможного в трансформации образовательной среды и соответствовать запросам времени, его способности обеспечивать социальное сознание в условиях нынешнего кризиса и тех изменений, которые обусловили усиление диалога Человека и Природы на основе технологизации и профилирования общего среднего образования. Раскрыты особенности системы образования Украины с позиции региональной педагогической организации, соответствия задачам нашего времени – расширение (переход) зоны личностного сознания в область готовности к социальному влиянию на ход земной жизни. Рассмотрена междисциплинарная основа научного сопровождения развития образования в регионах Украины и приведены авторские теоретические выводы.

Ключевые слова: профильное обучение; обучающе-образовательное пространство; деятельность; система образования; регион; личность; учение.

Anatolii Samodryn, Pro-Rector for Science, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of Department for Pedagogy and Psychology of Beit-Chana International Humanitarian and Pedagogical Institute, Dnipro, Ukraine.

WORLDVIEW GUIDELINES FOR THE DEVELOPMENT OF EDUCATION IN THE CONTEXT OF ACADEMICIAN V.I. VERNADSKYI'S

The article deals with the problem of the modern education system perfection and at the same time seeks to reach the limit of the possible in the transformation of the educational space to meet the demand of time, its ability to provide social consciousness in the conditions of the ongoing crisis and those changes that caused the intensification of the dialogue between Man and Nature.

The development with the participation of human becomes of more targeted nature – noospheric and educational, global one. This in a new way obliges a modern general education institution to look for better approaches to the formation of personality and promote the development of modern man – the carrier of new values. There is a problem – to realize the time – the noosphere and act on the planet accordingly. The state of the society's consciousness should be inclined to act in the direction of its spirituality, otherwise – degradation. The correlation between social and morphological organization of a human being should not be beyond the problem of profile education. Consciousness is a result of evolution, it has geological origin, personal embodiment and collective application: direct, indirect. The human world to a large extent begins in a human being itself, therefore, thus the profile of study should be considered as the length along which the energy of life moves.

This presentation is an empirical generalization on the issues of time and is a composite hypothesis with the outlined worldview guidelines for the development of education of our time. This publication reflects the author's attempt through the prism of a great personality of V.I. Vernadskyi's to notice the guidelines for improving educational mechanisms of formation of personal potential of the Ukrainian for the success of effective shifts in the education system and science towards the noosphere. The happiness of Ukraine is ahead of us, it will be realized in us by the task of managing the freedom of personal creativity in the conditions of the ascent of its intellect to the new horizons of reality – to noosphere. Noosphere is elevated by the teaching of the masses with the knowledge of their own spirit and the pulsations of life.

Keywords: profile studies; space of studies and education; activity; education system; region; personality; teaching.